

Socialutskottets betänkande

1982/83:17

om vård av invandrarbarn m. m.

Motionsyrkanden

I motion 1981/82:668 av Birgitta Dahl m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att regeringen bör ta de initiativ som krävs för att förbättra levnadsvillkoren för de utländska barn som vistas i Sverige i väntan på beslut om de skall få stanna här samt för att minska påfrestningarna i samband med verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning.

I motion 1981/82:685 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om en översyn av och åtgärder för att förbättra behandling av invandrarungdomar inom vårdsektorn.

Motiveringen till motionsyrkandet finns i motion 1981/82:684.

I motion 1981/82:2117 av Margit Odelsparr m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag innebärande att fosterhemsplacerade invandrarbarn i största möjliga utsträckning placeras inom den egna invandrargruppen.

Motiveringen till motionsyrkandet finns i motion 1981/82:2116.

I motion 1982/83:848 av Karin Andersson m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att socialstyrelsen ges i uppdrag att beakta vad som i motionen anförts om fosterhemsplacering av barn tillhörande språkliga eller etniska minoriteter (yrkande 2).

Motiveringen till motionsyrkandet finns i motion 1982/83:847.

Åtgärder till stöd för vissa utländska barn (mot. 1981/82:668)

Motionen

I motion 1981/82:668 (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att regeringen bör ta de initiativ som krävs för att förbättra levnadsvillkoren för de utländska barn som vistas i Sverige i väntan på beslut om de skall få stanna här samt för att minska påfrestningarna i samband med verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning.

Motionärerna anför bl. a. att barn som vistas i Sverige, medan de och deras familjer väntar på beslut om de skall få stanna i landet resp. på beslut om och verkställighet av avvisning eller utvisning, ofta lever under svåra förhållanden.

Enligt motionärerna har dessa människor ofta svåra upplevelser bakom sig

innan de kom till Sverige. Det är besvärligt att finna sig till rätta i en ny och främmande miljö. De långa väntetiderna, den påtvingade sysslösheten under tiden, ovissheten om framtiden och rädslan för vad som kan hända om de skickas tillbaka till de förhållanden de lämnat, innebär svåra påfrestningar på familjerna. Detta drabbar barnen särskilt hårt. Motionärerna anför vidare att det varje år förekommer fall då barn sätts i häkte, då familjemedlemmar åtminstone periodvis skiljs åt, då avvisning eller utvisning verkställs på ett inhumant sätt. Det förekommer också att barn kommer hit eller lämnas kvar här ensamma utan någon nära familjeanknytning.

Den situation dessa barn ofta under lång tid lever i är klart olämplig och innebär risk för bestående skador, fortsätter motionärerna. Den svarar inte mot de krav som vi eljest ställer på barns och ungdomars uppväxtmiljö, såsom de uttrycks i svensk lagstiftning eller i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Enligt motionärerna måste man allvarligt pröva vad som kan göras för att förbättra barnens levnadsvillkor och minska risken för framtida skador.

Motionärerna pekar i motionen på några av de åtgärder som skulle kunna vidtas för att förbättra dessa utländska barns situation. Sålunda bör socialnämnden i enlighet med sitt övergripande ansvar ta de initiativ som krävs för att se till att barnen och deras familjer lever i goda och trygga förhållanden medan de är här. Genom uppsökande verksamhet och samarbete mellan socialtjänsten, barnhälsovården, skolan, polisen och invandrarmyndigheterna kan t. ex. åtgärder vidtas för att underlätta det dagliga livet och förebygga att svåra situationer uppstår. En förutsättning är då att polisen och invandrarmyndigheterna alltid underrättar de sociala myndigheterna när ett utländskt barn eller en utländsk barnfamilj anländer till kommunen. Genom medverkan från de sociala myndigheterna och barnhälsovården kan man också enligt motionärerna få fram bättre underlag för invandrarmyndigheternas beslut. Därigenom borde man också kunna förebygga krissituationer som skadar barnen, t. ex. att föräldrar i desperation håller barnen gömda. Likaså torde det underlätta arbetet på att ta fram alternativ till förvaring i häkte. Slutligen borde man genom medverkan från sociala myndigheter och barnhälsovården kunna få större säkerhet för att verkställighet av beslut om avlägsnande genomförs så skonsamt som möjligt.

Vid sidan av ökade insatser från socialtjänsten och barnhälsovården behövs också enligt motionärerna särskild vidareutbildning av den personal inom polisen, advokatkåren och invandrarmyndigheterna, som arbetar med dessa frågor.

I *motion 1981/82:669* av samma motionärer, vilken hänvisar till motion 668, begärs åtgärder för att klarlägga ansvaret för omvårdnad och utveckling av de barn som vistas i Sverige utan att ha familjerättslig anknytning här. Denna motion behandlas i lagutskottets betänkande LU 1982/83:17. I

betänkandet avstyrks motionen med hänvisning till vissa tilläggsdirektiv som meddelats utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt (se nedan s. 6).

Socialtjänstlagen m. m.

Enligt 3 § *socialtjänstlagen* (1980:620) har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän. Någon åtskillnad görs ej mellan utläningar och andra. Till socialnämndens uppgifter hör enligt 5 § bl. a. att genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningar för goda levnadsförhållanden samt att svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det. Enligt 12 § skall socialnämnden vidare verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom och sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

71 § *socialtjänstlagen* innehåller regler om anmälningsskyldighet till skydd för barn och ungdom. Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt de som är anställda hos sådana myndigheter är enligt nämnda lagrum skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Med detta avses alla de fall då det kan antas att brister i omsorgen om en underårig eller något annat förhållande i hemmet medför fara för den underåriges hälsa eller utveckling och det kan finnas anledning för socialnämnden att bevaka den unges intressen. Anmälningsskyldigheten gäller för myndighet vars verksamhet berör barn och ungdom. Härmed avses främst åklagar- och polismyndigheter, skolmyndigheter, centraler för psykisk barn- och ungdomsvård, barnvårdscentraler samt de särskilda organ som kan finnas inrättade för allmän ungdomsvård (prop. 1979/80:1 s. 537).

Enligt 3 § *polisinstruktionen* (1972:511) åligger det vidare polisen att fortlöpande samarbeta med socialvårdsmyndigheterna och ofördröjligen underrätta sådan myndighet, när polisen får kännedom om förhållande som bör föranleda åtgärd av myndigheten.

Inom ramen för utlänningskontrollen får främst invandrarverket och polismyndigheterna ingående kännedom om utläningars och deras anhörigas personliga förhållanden. Beträffande sådana uppgifter i verksamhet för kontroll gäller enligt 7 kap. 14 § *sekretesslagen* (1980:100) sekretess om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Enligt 14 kap. 1 § kan emellertid uppgift lämnas till

annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning.

Enligt *förordningen (1979:1120) om ersättning för socialhjälp till flyktingar m. fl.* – ändrad senast 1981:1233 – utgår statsbidrag till kommunerna för kostnader avseende hjälp till den som söker uppehållstillstånd (s. k. UAT-sökande). Ersättningen utgår för ekonomisk hjälp och viss vård som lämnas till utlänningar under den tid då deras ansökningar om uppehållstillstånd behandlas.

Föredragande statsrådet uttalade i förarbetena (prop. 1979/80:38) att tanken varit att kommunerna normalt inte bör vidta åtgärder utöver hjälp till försörjning för de UAT-sökande under väntetiden och att kommunerna därför inte heller borde uppmuntras till detta genom statlig ersättning. Föredraganden anförde vidare (s. 11):

Från invandringspolitiska utgångspunkter kan jag instämma i detta principiella synsätt. Det finns risk för att sådana åtgärder av den enskilde kan uppfattas som ett ställningstagande i tillståndsfrågan. Jag anser därför att statlig ersättning i princip inte skall lämnas för kostnader för de åtgärder, utöver hjälp till uppehälle och erforderlig vård, som kommunerna kan vidta för personer som väntar på uppehållstillstånd.

Utskottet (SoU 1979/80:22 s. 5 och 6) anslöt sig helt till de överväganden som sålunda redovisades i propositionen samt uttalade att vad som bäst gynnar personer som väntar på uppehållstillstånd är att handläggningstiderna hos invandrarverket minskar.

Förvarstagande av barn och ungdom enligt utlänningslagstiftningen

Enligt 50 § *utlänningslagen (1980:376)* får en utlänning tas i förvar om det föreligger sannolika skäl för avvisning eller utvisning eller om det uppkommer fråga om verkställighet av en sådan åtgärd. Beslut om förvar får dock meddelas endast om det med hänsyn till utlänningsens personliga förhållanden eller övriga omständigheter skäligen kan befaras att han kommer att hålla sig undan eller bedriva brottslig verksamhet här eller om utlänningsens identitet är oklar. Förvar beslutas av den myndighet som handlägger avvisnings- eller utvisningsärendet eller verkställighetsärendet. I 53 § stadgas att en utlänning inte utan synnerliga skäl får hållas kvar i förvar längre tid än två veckor eller, när beslut har meddelats om avvisning eller utvisning, två månader från det han togs i förvar.

En utlänning som har tagits i förvar skall enligt 81 § *utlänningsförordningen (1980:377)* – i dess lydelse från den 1 februari 1982 (1982:22) – tas in i kriminalvårdsanstalt, allmänt häkte eller polisarrest eller omhändertas på annat sätt som bedöms lämpligt. Är utlänningsen under 16 år, får han dock inte utan synnerliga skäl tas in i kriminalvårdsanstalt, allmänt häkte eller polisarrest. Om utlänningsens vårdnadshavare samtidigt hålls i förvar, skall denne eller om båda hålls i förvar, åtminstone den ene av dem omhändertas tillsammans med barnet. Beträffande innebörden av uttrycket "synnerliga

skäl" anfördes följande i de av regeringen särskilt meddelade förordningsmotiven (1982:2).

I fråga om barn under 16 år och en av barnets vårdnadshavare, som samtidigt hålls i förvar, föreslås nu ett principiellt förbud mot intagning i kriminalvårdsanstalt, allmänt häkte eller polisarrest. I vissa situationer måste emellertid den möjligheten stå öppen. Så kan t. ex. vara fallet när en vidaretransport till andra förvarlokaler skall ske ganska omgående. Även i fall då verkställigheten är omedelbart förestående kan en sådan ordning bli nödvändig. I särskilda undantagsfall kan säkerhetsskäl motivera att omhändertagande sker i t. ex. allmänt häkte. Det kan vara fallet om den vårdnadshavare som skall omhändertas tillsammans med barnet annars uppenbarligen inte kan hindras från att rymma.

Vid förvarstagande bör genomgående undvikas att familjen onödigtvis splittras. Såvitt gäller barnen och den ene av deras vårdnadshavare garanteras sammanhållningen av den nämnda bestämmelsen. I den mån hinder inte möter, bör man emellertid även i övrigt försöka hålla familjen samlad. Särskilt gäller detta i fråga om barnet och dess vårdnadshavare.

I förordningsmotiven framhölls vidare att det ligger i sakens natur att ett omhändertagande i kriminalvårdsanstalter, häkten eller arrestlokaler av barn i allmänhet är olämpligt samt att vistelsen av naturliga skäl medför psykiska påfrestningar för barnet och att särskilt i de fall då barnet är ensamt risker för bestående men föreligger. Angelägenheten av att samverkan i planeringsfrågor sker med de sociala myndigheterna i kommunen understöks.

Enligt 83 § utlänningsförordningen är det *polismyndigheten* som verkställer beslut om att utlännning skall tas i förvar. Rikspolisstyrelsen har i ett cirkulärmeddelande (CM 11/82) redovisat vad styrelsen gjort för att anskaffa lokaler som är lämpliga för förvar av barn. T. v. har rikspolisstyrelsen beslutat att endast förhyra en lokal för hela rikets behov. Lokalen (Vistagården), som är belägen i Rosenhills vårdhem för barn, Huddinge, har plats för ca 13 förvarstagna samtidigt och har varit i bruk sedan den 1 augusti 1982. Uppkommer behov av förvaringslokal för barn under 16 år som inte kan tillgodoses lokalt, exempelvis i samråd med de sociala myndigheterna, skall polismyndigheterna anmäla behovet till vakthavande befäl i Huddinge. Polischefen i Huddinge har utfärdat särskilda tjänsteföreskrifter m. m. i fråga om behandlingen av utlännningar som hålls i förvar i lokalen i Rosenhill.

Enligt vad utskottet inhämtat har 21 barn, flertalet i åldrarna 2–10 år, under tiden den 1 augusti 1982–den 19 januari 1983 förvarats enligt utlänningslagen på Rosenhill. Förvarstiden har som regel varierat från tre dagar till en vecka.

Den 1 januari 1983 trädde vissa *ändringar i utlänningslagen* i kraft (prop. 1981/82:146, AU 1982/83:3, rskr 43, SFS 1982:1111). Ändringarna rör bl. a. frågorna om verkställighet av avvisnings- och utvisningsbeslut samt förvarstagande.

Propositionen bygger på utlänningslagkommitténs slutbetänkande (Ds A 1981:8). Ett särskilt utvisningsförfarande – Verkställighet och förvar – Straff och ansvar. I propositionen upptas bl. a. frågan om behandlingen av förvarstagna och redovisas ovan nämnda ändringar i utlänningsförordningen. Beträffande tillskapandet av särskilda förvarslokaler vid förvar över huvud taget enligt utlänningslagen är detta enligt uttalanden i propositionen en fråga på längre sikt. Enligt föredraganden är det önskvärt att man på sikt får till stånd särskilda förvarslokaler i den utsträckning som är möjligt. I vilken takt detta kan ske beror på bl. a. omfattningen av de kostnader som en sådan reform kräver. Vilka åtgärder som bör vidtas i detta syfte var föredraganden inte beredd att närmare ange.

Även i arbetsmarknadsutskottets betänkande (s. 17 och 18) berörs frågan om behandlingen av förvarstagna. Enligt utskottets uppfattning är det otillfredsställande att förvaring av utlänningar i stort sett sker i häkten och arrestlokaler. Utskottet delade utlänningslagkommitténs och föredragandens uppfattning att en långsiktig lösning på problemet måste innebära tillskapandet av särskilda förvarslokaler vid förvar enligt utlänningslagen. Beträffande frågan om förvar av barn och barnfamiljer uttalade arbetsmarknadsutskottet att det är oacceptabelt att detta sker i arrest- och häktningsslokaler. Utskottet ansåg det mot den bakgrunden vara tillfredsställande att kunna konstatera att av regeringen vidtagna åtgärder innebär att barn under 16 år inte utan synnerliga skäl får tas om hand på detta sätt.

Frågan om *barn i häkte* vid förvar enligt utlänningslagen har tidigare behandlats av utskottet (SoU 1980/81:38). Något riksdagens initiativ ansågs då inte vara påkallat med anledning av att utlänningslagkommittén inom kort skulle lägga fram det i det föregående nämnda förslaget om förvaringsformerna (Ds A 1981:8).

Utredningar m. m.

I juni 1980 beslutade regeringen att göra en översyn av frågor rörande invandringen och invandrarernas situation i Sverige. Den kommitté som tillsattes antog namnet *invandrapolitiska kommittén* (A 1980:4). Enligt direktiven skall kommittén dels se över 1968 års riktlinjer för den reglerade invandringen, dels överväga den fortsatta inriktningen av åtgärder för invandrare och minoriteter i Sverige i anslutning till 1975 års riktlinjer. Vidare skall kommittén pröva frågan om instansordningen i utlänningsärenden och därvid särskilt uppmärksamma handläggningstiderna.

Invandrapolitiska kommittén har avgett delbetänkandet *Invandringsspolitiken – Bakgrund* (SOU 1982:49). Betänkandet innehåller inga förslag utan består huvudsakligen av en sammanställning av invandringsspolitikens uppbyggnad och innehåll, både formellt och materiellt. Ett särskilt kapitel i betänkandet (s. 223–230) behandlar läget för dem som här i landet väntar på att få tillståndsfrågan prövad ("väntarnas" situation). Kommittén har vidare

redovisat i en rapport (Ds A 1982:4) sina överväganden i fråga om lämpligheten att ändra instansordningen för utlänningsärenden.

Utredningen (1977:08) om barnens rätt har ett allmänt uppdrag att undersöka i vilka fall och på vilka sätt barns intressen och behov bör tillgodoses bättre än f. n. genom föreskrifter som särskilt tar sikte på barnens rätt. *Tilläggsdirektiv* (Dir. 1982:25) har meddelats i maj 1982. I tilläggsdirektiven åläggs kommittén att särskilt utreda vissa närmare angivna frågor. Däribland nämns bl. a. vissa regler rörande adoption. I direktiven anges i denna del följande. I detta sammanhang bör utredningen även ges i uppdrag att undersöka om det behövs lagändringar för att stärka den rättsliga ställningen för barn som utan att adopteras kommer till Sverige och saknar familjerättslig anknytning här. I direktiven hänvisas dels till ett beslut av JO, vilket återopas i motion 1981/82:668, dels till själva motionen jämte följdmotionen 1981/82:669 (se ovan s. 2).

Inom arbetsmarknadsdepartementet tillsattes i november 1980 en arbetsgrupp som antog namnet *AGFA-gruppen* (arbetsgruppen för flyktingansvar). Gruppen fick till uppgift att pröva frågan om huvudmannaskap för överföring och omhändertagande av flyktingar i Sverige. En kartläggning av ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter för åtgärder i samband med överföring och omhändertagande av flyktingar och av de resurser som myndigheter förfogar över för dessa ändamål skulle göras. Därefter skulle övervägas om den nuvarande ansvarsfördelningen borde ändras. AGFA-gruppen avgav i november 1981 en rapport, *Ett lokalt omhändertagande av flyktingar* (Ds A 1981:11). I rapporten lämnas förslag till en ny ordning för omhändertagande av flyktingar i Sverige m. m. Förslaget innebär bl. a. ett ökat kommunalt ansvarstagande för flyktingar under den första tiden i Sverige. Kommuner och staten förutsätts enligt förslaget sluta avtal om att kommunen skall motta ett visst antal flyktingar per år. En grundtanke i förslaget är också att det lokala omhändertagandet i resp. kommun skall inbegripa asylsökande väntare. Arbetsgruppens förslag bereds f. n. inom regeringskansliet. I samband härmed pågår överläggningar med Svenska kommunförbundet som syftar till att klargöra förutsättningarna för en ökad kommunalisering av flyktingverksamheten.

Inom socialdepartementet tillsattes i april 1981 en särskild arbetsgrupp som fick till uppgift att utvärdera reglerna för ersättning till kommunerna för *hjälp till flyktingar* m. fl. Arbetsgruppen avgav i januari 1981 en rapport, *Utvärdering av reglerna för ersättning till kommunerna för hjälp till flyktingar och utlänningsar som väntar på beslut om uppehållstillstånd* (Ds S 1982:1). Även denna arbetsgrupps förslag bereds f. n. inom regeringskansliet.

Regeringen beslutade den 22 december 1982 att arbetsmarknadsstyrelsen får erbjuda inkvartering i statlig regi under väntetiden åt asylsökande som kommer till Sigtuna kommun. Sådan inkvartering bör i första hand ske på

orter där arbetsmarknadsstyrelsen redan bedriver verksamhet för flyktingar.

I årets budgetproposition (prop. 1982/83:100, bil. 12, arbetsmarknadsdepartementet) uttalas (s. 167) att situationen beträffande utlänningar vad gäller ärendebalanser och väntetider förbättrats. De genomsnittliga handläggningstiderna i avlägsnandeärendena som går genom hela instansordningen bedöms ha minskat med en fjärdedel. I regeringskansliet har antalet balanserade icke avgjorda ärenden minskat med hälften. (En utförlig redogörelse av handläggningstiderna återfinns i föregående års budgetproposition, prop. 1981/82:100, bil. 15 s. 168–169, och i den tidigare nämnda rapporten Ds A 1982:4, s. 7–11.)

Remissyttranden m. m.

Över motionen har socialstyrelsen, rikspolisstyrelsen, statens invandrarverk, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Svenska läkaresällskapet yttrat sig.

Socialstyrelsen anför att de frågor som motionärerna tagit upp och de initiativ som föreslagits till viss del avhjälpats. Styrelsen anser att många initiativ dock behövs även fortsättningsvis för att förbättra samverkan mellan olika myndigheter både på det centrala och det lokala planet. Vidare framhåller styrelsen att den kommer att med uppmärksamhet följa den fortsatta utvecklingen på området.

Socialstyrelsen anser, liksom motionärerna, att ansvaret för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och ungdom i första hand åvilar socialnämnderna. Socialnämndens vårdansvar kvarstår även om den unge är föremål för vård eller åtgärd av annan myndighet utanför socialtjänsten, t. ex. om den unge vårdas på barnpsykiatrisk klinik, är anhållen eller häktad. Även om socialnämnd i ett sådant fall inte har någon bestämmanderätt över andra myndigheters åtgärder finns exempelvis skyldighet för socialnämnden att förbereda för att ge den unge vård inom socialtjänsten. Det är enligt styrelsen ytterst angeläget att möjligheten till uppsökande verksamhet tas till vara samt att denna ses som en naturlig och självklar arbetsmetod. Socialnämnden har ett klart uttalat förstahandsansvar för att samverkan kommer till stånd.

Rikspolisstyrelsen tar ej direkt ställning till yrkandet i motionen. Styrelsen framhåller dock att en förutsättning för att barn och barnfamiljer, som blir föremål för förvarstagande med stöd av bestämmelser i utlänningslagstiftningen, skall få det stöd och den hjälp som deras situation kräver, är att de sociala myndigheterna i samråd med polismyndigheterna tar sitt ansvar för dem. Vidare framhåller styrelsen att för ändamålet lämpade förvarslokaler måste anskaffas som alternativ till de allmänna häkten och polisarrester som i stor utsträckning hittills måst anlitas.

Rikspolisstyrelsen anför vidare att den känsla av grusade förhoppningar,

maktlöshet och t. o. m. desperation, som så ofta drabbar den som skall avlägsnas ur landet, framför allt har sin grund i det beslut som föregår verkställigheten. Påfrestningarna torde därför enligt styrelsen inte gå att undanröja eller nämnvärt minska i verkställighetskedet. De åtgärder som polisen är ålagd att vidta strider ju mot utlänningsens intressen och leder mot hans vilja fram till ett avlägsnande, fortsätter styrelsen.

Beträffande samverkan med de sociala myndigheterna anför styrelsen att polismyndigheterna inte formellt underrättar sociala myndigheter när ett utländskt barn eller en utländsk barnfamilj anländer till kommunen. Däremot uppmanas utlänningsmyndigheten att själv uppsöka de sociala myndigheterna för att få sina behov tillgodosedda. Beträffande utländska barn som vistas i Sverige utan att ha sin vårdnadshavare här, har polismyndigheterna i cirkulärmeddelande den 17 oktober 1978 uppmanats att kontakta den lokala socialmyndigheten så snart en sådan situation uppstår.

Vad beträffar behovet av särskild vidareutbildning av personal inom polisen som arbetar med utlänningsärenden omnämner styrelsen att en särskild arbetsgrupp med representanter från rikspolisstyrelsen och statens invandrarverk gått igenom samtliga läroplaner vid polishögskolorna och föreslagit förändringar. Förändringarna är genomförda fr. o. m. budgetåret 1981/82 och innebär, utöver ökat tidsutrymme i de flesta kurserna, bl. a. två nya veckokurser för handläggare av utlänningsärenden. Vidare uppger styrelsen att statens invandrarverk tillsammans med rikspolisstyrelsen sedan flera år anordnar tre stycken tredagars seminarier per budgetår. I varje seminarium deltar ett 30-tal befattningshavare av olika kategorier inom polisen.

Statens invandrarverk (SIV) delar motionärernas uppfattning att initiativ bör tas för att förbättra levnadsvillkoren för utländska barn som vistas i Sverige i väntan på beslut om de skall få stanna här. SIV anser dock att det är nödvändigt att förbättra den totala familjesituationen. Beträffande frågan om förvarstagande av barn anser SIV att förvarstagande över huvud taget skall ske med stor restriktivitet. Riskerna för att vederbörande utlänningsmyndighet skall hålla sig undan eller på annat sätt försvåra utredning eller verkställighetsbeslut får inte överdrivas enligt SIV.

SIV uppger i sitt yttrande att SIV i flera tidigare yttranden framhållit de långa väntetidernas destruktiva roll för asylsökande barnfamiljer. Det bästa sättet för att minska påfrestningarna för dessa familjer är enligt SIV kraftigt förkortade väntetider. En del åtgärder har vidtagits och vissa förbättringar har också uppnåtts. SIV nämner att invandrapolitiska kommittén bl. a. har till uppgift att föreslå åtgärder för att ytterligare förkorta väntetiderna. Även om väntetiderna ytterligare förkortas anser dock SIV att det behövs en klart utformad politik för asylsökande. SIV ger förtur åt tillståndsfrågor som rör barnärenden.

SIV anför vidare att ett lokalt omhändertagande av asylsökande enligt AGFA-gruppens förslag, bl. a. vad avser samhällsinformation, grundläggande

de hälsoundersökning och kurativa insatser, ger goda möjligheter för kommunens flykting- och asylansvariga att förbereda de väntande på ett eventuellt avslag på tillståndsansökan. Familjerna, inkl. barn, skulle härvid ha så god kontakt med kommunens ansvariga att förvarstagande i många fall skulle kunna undvikas.

Landstingsförbundet stöder motionsyrkandet. Förbundet framhåller vidare, liksom motionärerna, att alla barn som vistas i Sverige, oberoende av vad det slutliga beslutet om deras rätt att stanna i landet blir, har samma behov och rätt till goda och trygga uppväxtvillkor.

Förbundet anför att ansvaret för att vidta de åtgärder som är erforderliga i första hand åligger den primärkommunala socialtjänsten. Även insatser från hälso- och sjukvården är i många fall nödvändiga. När det gäller kostnaderna för stödinsatser för berörda barn konstaterar förbundet att det övergripande ansvaret för den svenska flykting- och invandrapolitiken åvilar staten. Detta förhållande bör enligt förbundet beaktas vid diskussionen om de resurser som krävs för att komma till rätta med de förhållanden som tas upp i motionen.

Svenska kommunförbundet anser det angeläget att förbättra de s. k. spontanflyktingarnas behandling, inte minst för barnens skull.

Kommunförbundet anför vidare att förbundet i princip ställt sig positivt till AGFA-gruppens förslag om nya former för omhändertagande av flyktingar. Förbundet hänvisar i sitt yttrande till vad förbundet anfört i remissvar över AGFA-gruppens förslag. Bl. a. tar förbundet upp AGFA-gruppens förslag om avtal mellan staten och kommunerna. Förbundet uttalade i sitt remissvar att, eftersom problemen med omhändertagandet av spontanflyktingar är störst, man bör inrikta sig på att träffa avtal som rör asylsökande/spontanflyktingar. Som motiv för att inbegripa även de asylsökande i det lokala omhändertagandet framhöll förbundet bl. a. svårigheterna att i det praktiska arbetet göra åtskillnad mellan den som väntar på och den som fått sitt tillstånd. Förbundet anför att skolgång för barnen, tolkhjälp, information, hjälp i kontakten med andra myndigheter, socialt stöd, bostad och uppehälle är något som båda grupperna behöver.

Frågan om hur ett samarbete på lokal nivå bör organiseras och vilka resurser som kommer att krävas måste enligt förbundet lösas på lokal nivå och bör inte styras genom centrala direktiv. Rapporteringsskyldighet för polis och invandrarmyndigheter till socialnämnden bör enligt förbundet kunna underlätta ett sådant samarbete.

När det gäller barnens situation framhåller förbundet särskilt vikten av att familjerna hålls samman under väntan på beslut.

Svenska läkaresällskapet ansluter sig i huvudsak till vad som anförts i motionen. Sällskapet är vidare positivt till att riksdagen uppmärksammas på de ifrågavarande barnens förhållanden.

Sällskapet anser det viktigt att de aktuella barnen, så långt det är möjligt, tillförsäkras samma rätt till goda och trygga uppväxtförhållanden som övriga

i landet boende barn. Med hänsyn till de svåra förhållanden under vilka barnen lever måste det fastslås att man bör tillförsäkra dem särskild hjälp för att förbättra deras villkor.

Svenska läkaresällskapet framhåller vidare behovet av särskilda åtgärder inte enbart för barnen utan även för familjen. Familjebanden är i många invandrargrupper betydligt starkare och framför allt vidare än hos oss. Att brytas loss ur närheten till den närmaste slakten innebär ofta en allvarlig försvagning av den psykiska motståndskraften hos hela familjen. Hos vuxna hotas t. ex. funktionerna som förälder och försörjare och för barn och ungdomar hotas utvecklingen till stabil personlighet och social kompetens. Otrygghet, misstro och rotlöshet blir lätt följer av tvånget att åter bryta upp efter en ofta långvarig vistelse i vårt land med mödosam anpassning här. Svenska myndigheter har enligt sällskapet ofta i bedömningen av enskilda fall visat en stark undervärdering av riskerna för psykiska skador. Många av de svåra ångesttillstånd och reaktiva depressioner som beskrivs i intyg i enskilda fall avgivna av barnpsykiatriker och barnläkare är enligt sällskapet ingalunda enbart besvikelsereaktioner av ordinära mått utan tecken på en extrem psykisk påfrestning och likaså signaler på att barnet kommer att reagera med psykisk insufficiens efter en utvisningssituation.

Svenska läkaresällskapet anser att barnfamiljer under alla omständigheter bör ges förtur vid prövning av beslut huruvida de skall få stanna i Sverige resp. beslut om och verkställighet av avvisning eller utvisning. Vänte- och utredningstider bör vara så korta som möjligt. Enligt sällskapet är det tveksamt om en lång utredningstid tillför det enskilda fallet så mycket att de negativa skadeverkningarna av utredningstidens längd i sig uppvägas.

När det gäller barn och barnfamiljers situation kan ett bättre beslutsunderlag enligt sällskapet uppnås genom medverkan av barnhälsovårdande och barnpsykiatrisk sakkunskap. Vidare poängterar sällskapet kravet på att adekvat kompetens för bästa möjliga bedömning knyts till handläggande myndighet i varje enskilt fall där barn är inblandat.

Företrädare för Botkyrka, Sigtuna, Stockholms och Uppsala kommuner har vid en särskilt anordnad *hearing* inför utskottet framfört sina synpunkter beträffande de asylsökande invandrarfamiljernas förhållanden.

Invandrarungdomars behandling inom vårdsektorn (mot. 1981/82:685)

Imotion 1981/82:685 (vpk) med hänvisning till motion 1981/82:684 föreslås en översyn av och åtgärder för att förbättra behandlingen av invandrarungdomar inom vårdsektorn.

Motionärerna anför i motion 1981/82:684 bl. a. att de flesta invandrarungdomar inte alls eller i mycket ringa utsträckning fått del av det stöd som nu håller på att växa fram i form av träning och undervisning i modersmålet eller andra stödinsatser i skolan. De befinner sig ofta i näst intill olösliga konflikter mellan föräldrarnas kultur- och moraluppfattning och den svenska kulturen

och de svenska ungdomarnas uppfattning. Språksvårigheter kan vidare leda till misslyckanden i skolan och i det sociala umgänget m. m.

Motionärerna anför vidare att man från barnpsykiatriskt håll i mycket liten utsträckning uppmärksammat invandrarbarnens problem. Invandrarbarnens medicinska och sociala problem bör observeras enligt motionärerna, som därvid stöder sig på en artikel i Läkartidningen. I denna sägs bl. a. att det inom barnhälsovården och socialvården finns anledning att uppmärksamma invandrarbarnens medicinska och sociala situation under deras vistelse i Sverige.

Utredningsverksamhet m. m.

I juni 1980 beslutade regeringen tillsätta en utredning om formerna för den psykiska barn- och ungdomsvårdens (PBU/BUP) samt den kommunala familjerådgivningens framtida verksamhet (*PBU-utredningen, S 1980:9*). Enligt direktiven för utredningen skall denna undersöka utformningen av de nuvarande verksamheterna inom PBU/BUP, familjerådgivningen och annan verksamhet med liknande uppgifter. Vidare skall utredningen analysera deras roller inbördes och i förhållande till andra verksamheter samt även ange vilka organisatoriska och andra förbättringar som kan göras. Särskild uppmärksamhet bör enligt direktiven bl. a. ägnas åt det problem som en ökande efterfrågan på rådgivande behandling åt invandrargrupper utgör. Utredningen skall vidare ta fram förslag till lämpliga modeller för den framtida verksamheten, vilka kan ge berörda huvudmän uppslag och impulser till förändringar och förbättringar inom ramen för nuvarande eller ändrat huvudmannaskap. Utredningen beräknar avge betänkande i slutet av år 1983.

Invandrapolitiska kommitténs uppgift i fråga om uppdraget att göra en översyn av invandrares och etniska minoriteters situation i Sverige skall enligt direktiven för översynsarbetet vara att överväga den fortsatta inriktningen av åtgärder för invandrare och minoriteter i Sverige i anslutning till 1975 års riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken samt föreslå de preciserings- och riktlinjerna som är nödvändiga, främst med hänsyn till valfrihetsmålet. Kommittén skall vara oförhindrad att efter hand pröva olika frågor med anknytning till invandrares och etniska minoriteters sociala, arbetsmarknads-, utbildnings-, kulturella och religiösa situation, i den mån dessa frågor inte utreds i annan ordning. Kommittén skall särskilt utreda frågan om samhällets möjligheter på längre sikt att erbjuda språkliga minoriteter i Sverige utbildning, vård och service på deras språk.

Regeringen gav i mars 1980 *statens invandrarverk (SIV)* i uppdrag att kartlägga samhällets insatser för invandrarungdomar, såväl vad gäller deras sociala förhållanden som deras arbetsmarknads- och utbildningssituation. På grundval av kartläggningen skulle invandrarverket föreslå effektiviseringar och samordningsvinster. I januari 1981 överlämnade SIV rapporten *Invand-*

rarungdom. Kartläggning av samhällets insatser för invandrarungdom och förslag till åtgärder. En sammanfattning av rapporten har tagits in i proposition 1981/82:100 bil. 15.

I rapporten uttalas bl. a. att det är angeläget att kommunerna och landstingen i ökad grad anställer personal inom vårdsektorn som har den språk- och kulturkompetens som erfordras för verksamhet för invandrare. Det föreslås att i varje region via länsstyrelsernas socialkonsulter byggs upp en "resursbank" av sådana personer. Invandrarkunskap bör bli ett stående inslag i såväl grundutbildning som fortbildning inom vårdsektorn.

SIV har vidare utkommit med rapporten Flerspråkig samhällsservice, ett faktamaterial (nr 6/1982). Rapporten är enligt sitt förord utgiven i förhoppning om att kunna användas inom t. ex. kommuner och landsting när frågor om flerspråkig service behandlas och att de som verkar för förbättringar skall ha stöd av de fakta som redovisas.

Till följd av ett riksdagsuttalande år 1981 (se SoU 1980/81:2 s. 28 f.) fick *socialstyrelsen* år 1981 i uppdrag att inventera och utvärdera pågående försöksverksamheter hos sjukvårdshuvudmännen angående psykisk vård för invandrare och att därefter föreslå nya försöksverksamheter inom området. En rapport överlämnades i mars 1982 med förslag om att två olika försöksverksamheter skulle erhålla stöd, nämligen dels en allmänpsykiatrisk i Göteborgs kommun, dels en inom Stockholms läns landsting planerad verksamhet inom den psykiatriska barna- och ungdomsvården. Enligt uppgift avser socialstyrelsen att aktivt följa erfarenheterna av planerade försöksverksamheter men även att följa andra initiativ som tas för att tillgodose detta problemområde.

Socialstyrelsen tar vidare under temat Ungdom i riskzon fram kunskaps- och planeringsunderlag för att underlätta kommunernas arbete. I boken *Identitetsutveckling* behandlas i ett särskilt kapitel invandrarungdom.

Vidare kan nämnas att socialstyrelsen tillsammans med Sveriges psykologförbund har givit ut en förteckning över medlemmar i föreningen Sveriges invandrarpsykologer.

Inom *arbetsmarknadsdepartementet* har en särskilt tillsatt arbetsgrupp gjort en kartläggning av möjligheterna att ge tvåspråkighet ett meritvärde vid statlig anställning samt vid antagning till viss utbildning. Resultatet har redovisats i en rapport, *Tvåspråkighet som merit vid anställning och utbildning* (Ds A 1982:9). Vidare åtgärder beträffande rapporten övervägs f. n. inom regeringskansliet.

Efter gemensamma överläggningar mellan representanter för det svenska socialdepartementet och det finska social- och hälsovårdsministeriet tillsattes hösten 1979 en *svensk-finsk arbetsgrupp* med syfte att belysa möjligheterna att förbättra de finskspråkiga invandrarnas situation inom den svenska hälso- och sjukvården samt socialvården.

Arbetsgruppen, som benämns Arbetsgruppen rörande de finskspråkiga

invandrarnas situation inom den svenska hälso- och socialvården, består av representanter för socialdepartementet och socialstyrelsen, för motsvarande finska organ samt för vårdhuvudmän i Sverige och Finland.

Enligt arbetsgruppens mandat, som fastställts av de finska och svenska regeringarna hösten 1979 skall arbetsgruppen kartlägga de faktiska problem som invandrarna, främst på grund av språksvårigheter, kan ställas inför inom dessa sektorer. Arbetsgruppen skall även kartlägga de eventuella problem inom hälso- och socialvårdssektorn som återvändande finska medborgare kan ställas inför i Finland.

Arbetsgruppen avgav i oktober 1981 en rapport över de två första verksamhetsåren. I detta första skede har arbetsgruppen koncentrerat sina genomgångar till att avse främst förhållandena i Sverige. Förhållandena i Finland avser arbetsgruppen att ta upp i sitt fortsatta arbete.

De allmänna frågor som gruppen diskuterar i rapporten är språkfrågan, behovet av en utbyggd information, av ytterligare utrednings- och kartläggningsarbete inom vissa områden, av seminarier för berörda personalkategorier och av tjänstemannautbyte mellan länderna. Vidare tas upp frågor som gäller vissa särskilda persongrupper. Det gäller barn och ungdom, åldringar, missbrukare samt patienter inom den psykiatriska vården.

F. n. arbetar gruppen främst med att utarbeta allmänna råd beträffande samarbete mellan sociala myndigheter i vissa frågor i de två länderna.

Fritidsverksamhet för barn och ungdom är betydelsefull när det gäller att förebygga olika sociala problem. Bidrag har därför lämnats från *allmänna arvsfonden* till ett stort antal projekt inom barn- och ungdomsområdet. Som exempel nämns i budgetpropositionen (prop. 1982/83:100, bil. 7) att statens ungdomsråd erhållit medel för att under en fyraårsperiod genomföra flera projekt med och bland invandrarungdom. Vidare har tre invandratäta kommuner erhållit medel för att utveckla metoder för förebyggande arbete med invandrarungdom. Verksamheten har utarbetats av statens invandrarverk i samråd med kommunerna.

Fosterhemsplacering av invandrabarn (mot. 1981/82:2117 och 1982/83:848)

I *motion 1981/82:2117* (c) hemställs med hänvisning till motion 1981/82:2116 att riksdagen hos regeringen begär förslag innebärande att fosterhemsplacerade invandrabarn i största möjliga utsträckning placeras inom den egna invandrargruppen.

I motion 1981/82:2116 anförs att de kulturkonflikter som invandrarna lever i särskilt drabbar barnen. De normer och värderingar barnen möter bland kamrater i skola och daghem kan dramatiskt skilja sig från vad som gäller i hemmen. Särskilt akuta kan sådana konfliktsituationer bli i de fall barnen måste fosterhemsplaceras. Principen bör enligt motionärernas mening vara att fosterhemsplacering så långt det är möjligt skall ske inom den grupp de

själva tillhör. Om detta ej är möjligt bör strävan vara att de placeras i miljöer där de kan hålla kontakt med och utveckla sin kultur. Åtgärder bör vidtas för att ge invandrarbarnen en starkare ställning.

I motion 1982/83:848 (c) hemställs med hänvisning till motion 1982/83:847 att riksdagen hos regeringen begär att socialstyrelsen ges i uppdrag att beakta vad som i motionen anförts om fosterhemsplacering av barn tillhörande språkliga eller etniska minoriteter. Motionärerna anför att för familjer ur språkliga och etniska minoriteter kan t. ex. omhändertagande av barn för placering i annat hem medföra problem som kräver särskild hänsyn. Det är lätt att föreställa sig den tragedi det innebär att ett barn, sedan det överlämnats till främmande föräldrar, successivt glömmer sitt språk, sitt ursprung, sig själv och förlorar den språkliga kontaktmöjligheten med sina föräldrar. Invandrarbarnen bör, så långt möjligt, tillförsäkras rätten att få växa upp inom ramen för sin egen språkliga och etniska identitet, och socialstyrelsen bör enligt motionärerna ges i uppdrag att ta upp upp dessa frågor.

Bestämmelser m. m.

I och med att *socialtjänstlagen* trädde i kraft den 1 januari 1982 avskaffades det tidigare använda begreppet fosterbarn och därmed sammanhängande uttryck. Vård i familjehem är den nya sammanfattande beteckningen för sådan vård som anordnas genom socialnämnden. De principer som skall gälla för alla insatser enligt socialtjänstlagen och därmed även vid placering i familjehem är helhetssyn, frivillighet och självbestämmande, normalisering, kontinuitet, flexibilitet, närhet samt individens eget ansvar.

Socialstyrelsen har i serien Allmänna råd från socialstyrelsen utgivit en skrift, Familjehem – Annat enskilt hem för privat placerade barn – Särskilda regler till skydd för underåriga (1982:2). I skriften behandlas tillämpningen av den nya socialtjänstlagen och bl. a. redovisas särskilda överväganden om invandrarbarn. Råden har tillkommit i nära samarbete med Svenska kommunförbundet och efter samråd med representanter för socialkonsulenter och socialarbetare. Enligt förordet till skriften är det socialstyrelsens förhoppning att råden skall kunna utgöra den vägledning för handläggare och beslutsfattare som förutsätts i förarbetena till socialtjänstlagen.

I samarbete med statens invandrarverk har socialstyrelsen vidare utarbetat en broschyr som har till syfte att väcka intresse för dessa frågor och på så sätt göra det möjligt att hitta lämpliga familjehem inom olika invandrargrupper. Broschyren som utkom i mars 1981 vänder sig direkt till invandrare och finns översatt till finska, serbokroatiska, spanska, polska, turkiska och grekiska.

Tidigare riksdagsbehandling

Socialutskottet har tidigare behandlat den aktuella frågan. I sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1979/80:4 behandlade utskottet en motion med yrkande om att en parlamentarisk beredning skulle tillsättas i syfte att utarbeta regler vid placering av invandrabarn i fosterhem. Yttranden över motionen inhämtades från socialstyrelsen, statens invandrarverk och Svenska kommunförbundet.

Utskottet som beslutade avstyrka motionen, anförde bl. a. (s. 4-6).

Frågan om fosterhemsplacering av invandrabarn bör ses mot bakgrund av att den svenska barnavårdslagstiftningen i vissa hänseenden kan vara svår att tillämpa konsekvent i fråga om barn från olika invandrargrupper. Socialarbetare är ofta osäkra om sin roll i förhållande till invandrarfamiljerna. Man kan t. ex. tveka om hur man skall reagera inför barnuppfostringsmetoder som man i Sverige brukar bedöma som hårda eller på annat sätt mindre lämpliga men som allmänt accepteras inom den aktuella invandrargruppen. Det kan också vara svårt att diskutera sådana frågor med invandrare som har annorlunda kulturell bakgrund och synsätt. Därtill kommer att språksvårigheter kan finnas. Av de yttranden utskottet inhämtat framgår att socialarbetarnas osäkerhet kommer till synes också i handläggningen av enskilda ärenden och ibland leder till att man i fråga om barn från invandrarfamiljer tvekar för länge om i vad mån det finns skäl för åtgärder och även om val av åtgärder. Resultatet kan bli att familjens situation kompliceras ytterligare och att det slutligen inte återstår andra alternativ än att placera barnet utom hemmet. Underlåtenhet att ingripa i tid kan dessutom medföra att barnet får svårigheter som ställer särskilda krav på ett tillänt fosterhem, något som ytterligare försvårar anskaffandet av ett lämpligt hem.

Det är således viktigt att allmänt förbättra förståelsen mellan invandrarna och svenska myndigheter, i förevarande sammanhang främst den kommunala socialvården. Många invandrare behöver i dessa avseenden information bl. a. om hur man i Sverige ser på frågor om barns rättigheter och behov. Socialarbetarna behöver å sin sida djupare insikt i de särskilda problem som kan drabba invandrarfamiljer och deras barn. Det behövs också information om olika nationaliteters och gruppers uppfattning om barn och barnuppfostran och om konsekvenserna i vissa fall av att ett barn skiljs från sin familj och släkt. De olika synpunkter som bör beaktas vid fosterhemsplacering av invandrabarn behöver också behandlas.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka att man självfallet måste tillämpa samma principiella kriterier för åtgärder enligt barnavårdslagen när det gäller invandrabarn som när det gäller svenska barn. Hänsyn till invandrarernas särart måste visserligen beaktas i det sociala arbetet, lika väl som på andra områden. Om olika uppfattningar gör sig gällande bör man sålunda i första hand söka nå resultat genom personligt samtal och genom att lämna saklig information om svenska förhållanden och om den svenska synen på uppfostringsmetoder som t. ex. aga. En sådan mjuk tillämpning får dock inte leda till att det grundläggande skydd som barnavårdslagstiftningen är avsedd att ge urholkas i fråga om invandrabarnen. Den osäkerhet som många socialarbetare känner i förhållande till invandrarna är inget godtagbart skäl för att ingripa mindre beslutsamt när det gäller att hjälpa barn från invandrarfamiljer. Man måste i stället försöka komma till rätta med

osäkerheten som sådan. Förbättrad information till socialarbetarna är därför nödvändig.

Vad gäller den särskilda frågan om fosterhemsplaceringar av invandrabarn bör man enligt utskottets uppfattning i första hand sträva efter att öka medvetenheten om och förståelsen för den viktiga roll barnens språkliga och kulturella bakgrund spelar och om att man bör undvika att bryta sådana för barnets utveckling viktiga samband. Detta gäller givetvis i särskilt hög grad vid mera tillfälliga eller kortvariga placeringar. Det är å andra sidan inte alltid möjligt att finna fosterhem som uppfyller såväl dessa krav som de övriga krav man måste uppställa. Som framhållits av remissinstanserna måste dessutom fosterhemmen ofta vara kvalificerade nog att tillgodose också andra viktiga behov hos barnet. Särskilt om barnet har mera djupgående problem kan det vara svårt att över huvud taget finna ett tillräckligt kvalificerat fosterhem. Att under sådana omständigheter uppställa krav på placering hos barnets landsmän förefaller utskottet orealistiskt. En sådan princip kan leda till att omhändertagna invandrabarn och invandrarungdomar blir ytterligare svårplacerade och därigenom i än större utsträckning måste kvarstanna i olika former av institutioner. En sådan utveckling ter sig mycket olycklig. Som socialstyrelsen framhåller kan ett krav på att fosterhemmet måste vara av barnets egen nationalitet också alltför mycket begränsa urvalet av fosterhem. Resultatet kan sålunda bli att man för invandrabarnens del ser sig tvingad att godta fosterhem som inte skulle ha godkänts för placering av svenska barn. En sådan skillnad i behandlingen av barn från olika etniska grupper är inte godtagbar. Den enda framkomliga vägen synes därför vara att genom aktiv information göra svenska socialarbetare mera medvetna om vikten av att barn inte berövas kontakten med sitt språk och sin kultur och om att man vid valet av fosterhem bör ta hänsyn till sådana faktorer. Utskottet kan således inte ansluta sig till motionärernas förslag att en parlamentarisk utredning skall få i uppdrag att utarbeta särskilda regler för placering av invandrabarn.

Vid riksdagens behandling av propositionen om socialtjänsten var frågan om invandrabarn också aktuell (SoU 1979/80:44). Utskottet erinrade då om vad som anförts i det ovan nämnda betänkandet och tillade vidare följande (s.77).

Dessa uttalanden ligger väl i linje med socialtjänstreformens helhetssyn och krav på individuell och flexibelt utformade insatser. Utskottet avvisar således tanken på särskilda regler rörande invandrabarn. Det är å andra sidan självklart att barnets språk och kultur måste tillmätas stor betydelse vid valet av fosterhem. Som framgår av utskottets överväganden ovan kan emellertid dessa faktorer inte generellt tillmätas större vikt än andra behov hos barnet. Insatserna måste således även beträffande invandrabarnen utformas efter en helhetsbedömning i varje enskilt fall.

Även våren 1981 behandlades en motion om placering av invandrabarn i fosterhem. Utskottet avstyrkte därvid motionen i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1980/81:26 och uttalade att det saknades anledning att inta en annan ståndpunkt då det gäller placering i fosterhem av invandrabarn, än den som redovisats i de två ovan nämnda betänkandena. Utskottet hänvisade vidare till att ett arbete då inletts för att förbättra rekryteringen av familjehem i invandrarfamiljer.

Utskottet

I de motioner som behandlas i detta betänkande aktualiseras olika vårdfrågor rörande invandrabarn och invandrarungdom.

I *motion 1981/82:668* (s) anförs att initiativ bör tas för att förbättra levnadsvillkoren för de utländska barn som väntar på beslut om rätt att få stanna i Sverige samt för att minska påfrestningarna i samband med verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning.

Utskottet har med anledning av motionen anordnat en hearing med företrädare för Botkyrka, Sigtuna, Stockholms och Uppsala kommuner, vilka redogjort för sina erfarenheter beträffande stöd och hjälp åt väntande barnfamiljer. Därvid har framför allt framhållits angelägenheten av att de långa väntetiderna förkortas. Barnen löper trots insatser från socialtjänstens sida stor risk att fara illa under den tid familjen väntar på beslut om rätt att få stanna i landet. En annan synpunkt som framförts är att dessa familjers situation i grunden är negativ och ägnad att skapa inte minst psykiska problem. Detta kan egentligen inte lösas genom vårdinsatser. Socialtjänsten kan emellertid genom olika former av insatser – t. ex. erbjudande om barnomsorg – underlätta väntetiden och därigenom förebygga mera allvarliga skador.

Som motionärerna anfört lever barn som vistas här, medan de och deras familjer väntar på beslut om de får stanna i Sverige, ofta under svåra förhållanden. Familjerna har också ofta svåra upplevelser i hemlandet bakom sig. Det kan vara besvärligt för dem att finna sig till rätt i en ny och främmande miljö. De långa väntetiderna och sysslolösheten samt ovissheten och känslan av främlingskap innebär svåra påfrestningar. Därtill bidrar också i många fall den rådande bristen på bostäder, särskilt i storstadsregionerna, vilken kan få till följd att en familj kan tvingas flytta upprepade gånger under väntetiden.

Speciellt barnen far illa under sådana förhållanden. Svenska läkaresällskapet har i sitt remissvar över motionen pekat på de extrema psykiska påfrestningar som barnen kan vara utsatta för under väntetiden. För vissa av barnen kan detta t. o. m. innebära risk för bestående skador. Det är därför angeläget att socialtjänsten ägnar särskild uppmärksamhet åt dessa problem och vid behov förmedlar t. ex. barnpsykiatrisk hjälp. Utskottet vill i det sammanhanget understryka att socialtjänsten självfallet har samma ansvar för dessa familjer som för andra som vistas i kommunen, även om möjligheterna till mera långsiktiga insatser är begränsade innan man fått besked om huruvida uppehållstillstånd kommer att lämnas. Socialtjänsten har vidare en viktig funktion för att försöka minska påfrestningarna i samband med verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning.

Utskottet vill emellertid framhålla att den viktigaste insats som kan göras från samhällets sida för att underlätta dessa familjers situation är att se till att väntetiderna blir så korta som möjligt. En del åtgärder i detta syfte har redan vidtagits och vissa förbättringar har, såsom redovisats i budgetpropositionen

(prop. 1982/83:100, bil. 12 s. 167), uppnåtts. Det är viktigt att fortsatta ansträngningar görs i dessa hänseenden.

En första förutsättning för att socialtjänsten skall kunna hjälpa barnen och deras familjer är vidare att socialtjänsten får kännedom om barnets och familjens situation. Utskottet vill därför särskilt framhålla vikten av att berörda myndigheter fullgör sin anmälningskyldighet till socialnämnden enligt 71 § socialtjänstlagen. Anmälningsplikten förutsätter inte, som utskottet tidigare uttalat (SoU 1979/80:44 s. 113), att det är klarlagt att socialnämnden behöver ingripa. Det ankommer på socialnämnden att utreda det eventuella behovet av åtgärder.

Även i andra fall är det emellertid angeläget att socialnämnden så snart som möjligt får kännedom om att en asylsökande barnfamilj anlant till kommunen. Socialtjänstens insatser för barnen bör kunna sättas in så snart som möjligt. Enligt utskottets mening bör därför vederbörande polismyndighet regelmässigt underrätta socialtjänsten när ett barn eller en barnfamilj anländer utan tillstånd. I de flesta sådana fall behöver barnet eller familjen bistånd av socialtjänsten. En sådan underrättelse från polisens sida ligger i allmänhet i den enskildes intresse och överensstämmer med hans önskemål.

Utskottet anser sålunda att berörda myndigheter bör ta upp frågan om en rutin för att polisen som ett led i handläggningen av tillståndsärenden skall underrätta socialtjänsten om underåriga som vid ankomsten till Sverige inte har ordnade förhållanden här och som därför kan bli i behov av snabba sociala insatser. Underrättelsen bör lämnas så snart som möjligt efter ankomsten.

Utskottet vill vidare i sammanhanget erinra om att vid förvar enligt utlänningslagen barn under 16 år numera inte utan synnerliga skäl får tas om hand i kriminalvårdsanstalter, häkten och arrestlokaler. En för ändamålet mera lämplig lokal har genom rikspolisstyrelsens försorg ställts till förfogande i Rosenhills vårdhem för barn.

Enligt utskottets mening får syftet med motionen anses i huvudsak tillgodosett genom de uppgifter utskottet inhämtat och genom de uttalanden som dessa föranlett från utskottets sida. Utskottet vill vidare erinra om det fortsatta översynsarbetet på invandrapolitikens område (se s. 6 och 7), vilket i sinom tid kan leda till ändrade förutsättningar för det lokala omhändertagandet av familjerna. Utskottet anser med hänsyn till det anförda att motion 1981/82:668 inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

I motion 1981/82:685 (vpk) begärs en översyn av och åtgärder för att förbättra behandlingen av invandrarungdom inom vårdsektorn.

Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver och dessutom särskilda förpliktelser vad gäller omsorger om barn och ungdom. Socialnämnden skall sålunda verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, i nära samarbete med hemmen främja en allsidig

personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom och sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet. Nu angivna skyldigheter är tillämpliga även vad angår invandrarungdomars behandling.

Invandrarpolitiska kommittén har i uppdrag bl. a. att göra en översyn av invandrades och etniska minoriteters situation i Sverige samt föreslå de preciserings- och ändringsförslag som behövs för invandrar- och minoritetspolitiken som är nödvändiga. Utskottet har vidare i det föregående (s. 12–14) redovisat annan pågående utredningsverksamhet av betydelse för de frågor som tas upp i motionen. Bl. a. har PBU-utredningen fått i uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt det problem som en ökad efterfrågan på rådgivande behandling åt invandrargrupper utgör. Vidare kan nämnas de olika initiativ som tagits av statens invandrarverk och av socialstyrelsen i syfte att öka medvetenheten om invandrarungdomarnas speciella problem.

Med hänsyn till det anförda finns enligt utskottets mening inte anledning för någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 1981/82:685. Motionen avstyrks således.

I *motionerna 1981/82:2117 (c) och 1982/83:848 (c)* anförts, såvitt nu är i fråga, att fosterhemsplacerade invandrarbarn i största möjliga utsträckning bör placeras inom den egna invandrargruppen och att de så långt möjligt bör tillförsäkras rätten att få växa upp inom ramen för sin egen språkliga och etniska identitet.

Frågan om hur man skall kunna tillgodose invandrarbarns speciella behov i samband med placeringar utom det egna hemmet har tidigare vid flera tillfällen behandlats av riksdagen (se s. 16 och 17). Utskottet har därvid i likhet med motionärerna betonat vikten av att ta hänsyn till barnens behov av att få hålla kontakt med sitt språk och sin kultur. Samtidigt påpekade emellertid utskottet att det kan vara svårt att finna lämpliga familjehem, inte minst för barn med mera djupgående problem. Familjehemmen måste vara kvalificerade nog att möta även andra behov hos barnet. Utskottet ansåg bl. a. därför att man inte generellt kan ge företräde åt en placering inom den egna språkgruppen. Vilken placering som bör väljas måste enligt utskottet avgöras efter en helhetsbedömning i varje enskilt fall, varvid emellertid barnets språk och kultur självklart måste tillmätas stor betydelse. Riksdagen anslöt sig till utskottets bedömning.

Enligt utskottets mening har ingenting framkommit som motiverar ett ändrat ställningstagande i denna fråga. Utskottet vill emellertid med anledning av de båda nu aktuella motionerna framhålla vikten av att placering av invandrarbarn föregås av överväganden om hur barnet skall kunna få sitt behov av kontakt med sin egen etniska eller språkliga grupp tillgodosett. Om placering måste ske i ett hem där man inte talar barnets språk och inte har samma kulturella bakgrund som barnet måste socialnäm-

den se till att barnet på annat sätt ges tillfälle att hålla kontakt med sin kultur och utveckla sitt modersmål, t. ex. genom en utvidgad hemspråksundervisning, kontaktperson från den egna etniska gruppen m. m. Sådana åtgärder kan underlätta en svår omställnings- och anpassningsprocess hos barnet, både i samband med själva placeringen och i samband med en senare återplacering i föräldrahemmet. Även i socialstyrelsens allmänna råd om familjehem (1982:2, s. 38) betonas vikten av att ta hänsyn till barnets behov av kontakt med det egna språket och kulturen. Styrelsen har vidare utarbetat en broschyr, vilken översatts till flera invandrarspråk, i syfte att underlätta rekrytering av lämpliga familjehem inom olika invandrargrupper.

Motionerna 1981/82:2117 och 1982/83:848 yrkande 2 får anses besvarade genom vad utskottet nu anfört och bör inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

1. beträffande *åtgärder till stöd för vissa utländska barn* att riksdagen avslår motion 1981/82:668,
2. beträffande *invandrarungdomars behandling inom vårdsektorn* att riksdagen avslår motion 1981/82:685,
3. beträffande *fosterhemsplacering av invandrarbarn* att riksdagen avslår motionerna 1981/82:2117 och 1982/83:848 yrkande 2.

Stockholm den 15 februari 1983

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), John Johnsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk), Göran Ericsson (m), Rosa Östh (c) och Yvonne Sandberg-Fries (s).

Reservation

Inga Lantz (vpk) har reserverat sig beträffande *invandrarungdomars behandling inom vårdsektorn* (mom. 2 i hemställan).

Reservanten anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Med hänsyn till" och som slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

De åtgärder som nu nämnts är emellertid inte tillräckliga. Många utredningar visar att invandrarungdomar har särskilda problem, bl. a. på grund av kulturkonflikter. Som anförs i motion 1981/82:685 behövs därför en samlad översyn av hur de behandlas inom vårdsektorn och av vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra invandrarungdomarnas situation. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under mom. 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *invandrarungdomars behandling inom vårdsektorn*

att riksdagen med anledning av motion 1981/82:685 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,